

KIMYOGAR MAHALLASIDA YOSHLAR O'RTASIDA HUQUQBUZARLIKLARNING OLDINI OLISHNING DOLZARB MASALALARI

Ruzibayev Rufat Abdufozilovich

O'zbekiston Respublikasi IIV Akademiyasi
magistratura tinglovchisi, podpolkovnik
<https://doi.org/10.5281/zenodo.20555641>

ARTICLE INFO

Qabul qilindi: 26-may 2026 yil
Ma'qullandi: 28-may 2026 yil
Nashr qilindi: 30-may 2026 yil

KEY WORDS

yoshlar, huquqbuzarliklar
profilaktikasi, mahalla, ijtimoiy
nazorat, anomiya nazariyasi,
kriminogen vaziyat, jamoat
xavfsizligi, yoshlar siyosati.

ABSTRACT

Mazkur maqolada Toshkent viloyati Chirchiq shahri Kimyogar mahallasida yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olishning dolzarb masalalari tahlil qilingan. Yoshlar huquqbuzarligiga ta'sir etuvchi ijtimoiy, iqtisodiy va ma'naviy omillar tadqiq qilinib, Robert Merton va Trevis Xirshining ilmiy qarashlari asosida yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklarning kelib chiqish sabablari ochib berilgan. Shuningdek, Kimyogar mahallasidagi kriminogen vaziyat tahlili asosida huquqbuzarliklarning oldini olishga qaratilgan amaliy takliflar ishlab chiqilgan.

Bugungi kunda yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish masalasi davlat va jamiyat oldida turgan muhim vazifalardan biri hisoblanadi. Chunki har qanday mamlakatning kelajagi yosh avlodning bilimli, ma'naviyatli va qonunlarga hurmat ruhida tarbiyalanishi bilan bevosita bog'liqdir. Shu bilan birga, yoshlar aholining eng faol qatlami bo'lishiga qaramay, tashqi ta'sirlarga nisbatan sezgirliги bilan ham ajralib turadi. Shu sababli ular o'rtasida huquqbuzarliklarning kelib chiqish sabablarini aniqlash va barvaqt profilaktika choralarini amalga oshirish jamoat xavfsizligini ta'minlashning muhim shartlaridan biri hisoblanadi.

O'zbekistonda yoshlarga oid davlat siyosati doirasida yoshlarni har tomonlama qo'llab-quvvatlash, ularning huquq va manfaatlarini himoya qilish hamda huquqbuzarliklarning oldini olishga qaratilgan keng qamrovli chora-tadbirlar amalga oshirilmoqda. Ayniqsa, mahalla tizimi orqali yoshlar bilan manzilli ishlash mexanizmining joriy etilishi profilaktika ishlarining samaradorligini oshirishga xizmat qilmoqda.

Yoshlar huquqbuzarligining sabablarini o'rganishda xorijiy olimlarning nazariy qarashlari muhim ahamiyatga ega. Amerikalik sotsiolog Robert Merton o'zining anomiya nazariyasida jamiyatda belgilangan maqsadlar bilan ularga erishish imkoniyatlari o'rtasida nomutanosiblik yuzaga kelganda shaxslarda deviant xulq-atvor shakllanishini ta'kidlaydi¹. R.O.Nigmatov, va A.A Shodiyevlarning fikricha, ijtimoiy tengsizlik, ishsizlik va iqtisodiy

¹ Hirschi T. **Causes of Delinquency**. – Berkeley: University of California Press, 1969. – 309 p.

qiyinchiliklar ayrim yoshlarni² noqonuniy yo'llar orqali maqsadlariga erishishga undashi mumkin³.

Trevis Xirshi esa ijtimoiy nazorat nazariyasida insonni huquqbuzarlik sodir etishdan tiyib turuvchi asosiy omillar sifatida oila, ta'lim muassasasi, mehnat jamoasi va jamiyat bilan ijtimoiy aloqalarni ko'rsatadi⁴. Fikrimizcha, mazkur aloqalar qanchalik mustahkam bo'lsa, huquqbuzarlik sodir etish ehtimoli shunchalik kamayadi. Ushbu nazariy yondashuvlar Kimyogar mahallasida yoshlar o'rtasida huquqbuzarliklarning oldini olish masalalarini tadqiq etishda muhim ahamiyat kasb etadi.

Jahon tajribasi shuni ko'rsatmoqdaki, yoshlar huquqbuzarligi umumiy jinoyatchilikning shakllanishida muhim o'rin egallaydi. Ayniqsa, urbanizatsiya jarayonlarining kuchayishi, internet va ijtimoiy tarmoqlarning keng tarqalishi, migratsiya jarayonlari hamda oilaviy nazoratning susayishi yoshlar huquqbuzarligining yangi shakllarini vujudga keltirmoqda.

Bugungi kunda yoshlar tomonidan sodir etilayotgan huquqbuzarliklar nafaqat an'anaviy ko'rinishlarda, balki axborot texnologiyalari bilan bog'liq huquqbuzarliklar, giyohvandlik vositalari tarqatilishi, internet orqali firibgarlik va boshqa salbiy holatlarda ham namoyon bo'lmoqda. Bu esa profilaktika ishlarini zamon talablariga mos ravishda tashkil etishni talab qiladi.

Huquqbuzarliklarning oldini olishda jazo choralariga tayanishning o'zi yetarli emas. Aksincha, yoshlarning huquqbuzarlik sodir etishiga olib keluvchi sabab va shart-sharoitlarni bartaraf etish muhim ahamiyatga ega. Shu nuqtayi nazardan profilaktika ishlarini mahalla darajasida tashkil etish eng samarali mexanizmlardan biri hisoblanadi.

Toshkent viloyatidagi mahallalarning 2024-yil yakuni bo'yicha kriminogen holati tahlil qilinganda, viloyat hududidagi 1025 ta mahallaning 184 tasida yoki 18 foizida jinoyat sodir etilmaganligi aniqlangan. Biroq qolgan mahallalarda turli darajadagi huquqbuzarliklar va jinoyatlar qayd etilgan bo'lib, 198 ta mahalla qizil, 643 ta mahalla esa sariq toifaga kiritilgan. Ushbu raqamlar huquqbuzarliklar profilaktikasi sohasida hali yechimini kutayotgan qator muammolar mavjudligini ko'rsatadi.

Hududlar kesimida tahlil qilinganda, Chirchiq shahri kriminogen vaziyati nisbatan murakkab bo'lgan hududlardan biri sifatida namoyon bo'ladi. Mavjud statistik ma'lumotlarga ko'ra, shahardagi 44 ta mahallaning 43 tasida turli jinoyatlar qayd etilgan bo'lib, bu umumiy mahallalarning 97,7 foizini tashkil etadi. Mazkur holat shahar miqyosida profilaktika ishlarini yanada kuchaytirish, ayniqsa yoshlar bilan ishlashning ta'sirchan mexanizmlarini joriy etish zarurligini ko'rsatadi.

Chirchiq shahri tarkibidagi Kimyogar mahallasidagi vaziyat tahlil qilinganda ham yoshlar bilan ishlash masalasi alohida ahamiyat kasb etishi kuzatiladi. Mahallada 2024-yil davomida 10 ta jinoyat qayd etilgan bo'lib, har 1000 nafar aholiga 18,01 ta jinoyat to'g'ri kelgan. Shuningdek, mahalla hududida giyohvandlik vositalari bilan bog'liq 4 ta holat hamda qo'shmachilik bilan

² Нигматов Р.О., Шодиев А.А. Жиноят-ижроия қонунчилигида маҳкумлар мажбуриятларини оширишнинг илмий-назарий таҳлили //Central Asian Journal of Education and Innovation. – 2025. – Т. 4. – №. 9. – С. 73-77.

³ Нигматов Р.О., Шодиев А.А. Жиноят-ижроия қонунчилигида маҳкумлар ҳуқуқларини такомиллаштиришнинг илмий-назарий таҳлили //Бюллетень педагогов нового Узбекистана. – 2025. – Т. 3. – №. 9. – С. 27-31.

⁴ Мертон Р.К. **Социальная теория и социальная структура**. – М.: АСТ, 2006. – 873 с.

bog'liq 1 ta holat aniqlangan. Garchi mazkur huquqbuzarliklarning barchasi bevosita yoshlar tomonidan sodir etilganligi haqida ma'lumot mavjud bo'lmasa-da, bu holatlar yoshlarni turli salbiy ta'sirlardan himoya qilish bo'yicha profilaktik choralarni kuchaytirish zarurligini ko'rsatadi.

Yoshlar huquqbuzarligining shakllanishiga ta'sir etuvchi omillardan biri bu ijtimoiy muhit hisoblanadi. R.O.Nigmatov, va A.A Shodiyevlarning nazariyasi nuqtayi nazaridan qaralganda, yoshlarning ta'lim olish, munosib ish topish va o'z qobiliyatini namoyon qilish imkoniyatlari cheklangan holatlarda ularda norozilik kayfiyati paydo bo'lishi mumkin. Bunday holatlarda ayrim yoshlar qonuniy vositalar orqali emas, balki noqonuniy usullar orqali maqsadlariga erishishga harakat qilishi ehtimoli ortadi⁵.

Kimyogar mahallasida ham yoshlarning bandligini ta'minlash, ularni kasb-hunarga o'qitish va tadbirkorlik faoliyatiga jalb qilish profilaktikaning muhim yo'nalishlaridan biri hisoblanadi. Chunki amaliyot shuni ko'rsatmoqdaki, mehnat bilan band bo'lgan, aniq maqsad va rejaga ega yoshlar orasida huquqbuzarlik holatlari ancha kam uchraydi.

R.O.Nigmatov, va A.A Shodiyevlar nazariyasiga ko'ra, yoshlarni huquqbuzarlikdan qaytarib turuvchi asosiy omillardan biri bu ijtimoiy bog'liqlik hisoblanadi⁶. Agar yosh inson oilasiga, mahallasiga, ta'lim muassasasiga va jamiyatga o'zini daxldor his qilsa, uning huquqbuzarlik sodir etish ehtimoli kamayadi⁷. Shu nuqtayi nazardan Kimyogar mahallasida yoshlarni mahalla hayotiga keng jalb qilish, ularning tashabbuslarini qo'llab-quvvatlash va ijtimoiy faolligini oshirish muhim ahamiyat kasb etadi.

Tahlillar shuni ko'rsatadiki, yoshlar huquqbuzarligining kelib chiqishida bo'sh vaqtning samarasiz tashkil etilganligi ham muhim o'rin tutadi. Yoshlarning sport, madaniyat va ma'rifat sohalariga jalb etilmasligi ularning virtual muhit yoki salbiy guruhlar ta'siriga tushib qolish ehtimolini oshiradi. Shu sababli mahallada sport maydonchalari, yoshlar markazlari va turli to'garaklar faoliyatini yanada kengaytirish zarur.

Shu bilan birga, yoshlar o'rtasida huquqiy madaniyatni shakllantirish ham dolzarb vazifalardan biri hisoblanadi. Ayrim holatlarda huquqbuzarliklar qonun talablarini bilmaslik yoki huquqiy oqibatlarni anglab yetmaslik natijasida sodir etiladi. Shu bois mahallada ta'lim muassasalari, profilaktika inspektorlari va huquqshunoslar ishtirokida huquqiy targ'ibot tadbirlarini muntazam tashkil etish maqsadga muvofiqdir⁸.

Yoshlar huquqbuzarligining oldini olishda oila institutining o'rni alohida ahamiyatga ega. Oilada sog'lom muhitning mavjudligi, farzand tarbiyasiga yetarli e'tibor qaratilishi va ota-

⁵ Нигматов, Р.О., & Шодиев, А.А. (2025). Жиноят-ижроия қонунчилигида маҳкумлар ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг ўзига хос жиҳатлари: америка қўшма штатлари мисолида илмий-назарий таҳлил. *Central Asian Journal of Academic Research*, 3(9), 116-121.

⁶ Нигматов, Р.О., & Шодиев, А.А. (2025). Жиноят-ижроия қонунчилигида маҳкумлар ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг ўзига хос жиҳатлари: америка қўшма штатлари мисолида илмий-назарий таҳлил. *Central Asian Journal of Academic Research*, 3(9), 116-121.

⁷ Юлдашев Д.Х. Ўзбекистон Республикасининг маъмурий қонунчилик нормаларини такомиллаштиришга доир айрим мулоҳазалар //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2022. – Т. 2. – №. 10 Special Issue. – С. 9-11.

⁸ Xayitovich Y.D. transport huquqi mustaqil huquq tarmoqi sifatida: nazariy asoslar, qiyosiy tahlil va o'zbekiston qonunchiligini takomillashtirish masalalari //Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences. – 2026. – Т. 6. – №. 2. – С. 67-71.

onalarning farzand hayotida faol ishtirok etishi huquqbuzarliklarning oldini olishning eng samarali vositalaridan biri hisoblanadi. Aksincha, oilaviy nizolar, nazoratning susayishi va tarbiyadagi bo'shliqlar yoshlarda deviant xulq-atvor shakllanishiga sabab bo'lishi mumkin.

Maqola xulosasida ilmiy yangilik va amaliy ahamiyatni ko'rsatish uchun quyidagi **3 ta asoslangan taklifni** berish mumkin:

birinchidan, Kimyogar mahallasida huquqbuzarlik sodir etish xavfi yuqori bo'lgan yoshlarni erta aniqlash maqsadida profilaktika inspektori, mahalla yoshlar yetakchisi va ta'lim muassasalari ishtirokida **"Yoshlar xavf guruhi elektron reyestri"**ni shakllantirish lozim. Mazkur reyestr orqali ta'limdan uzilgan, ishsiz, nazoratsiz qolgan hamda salbiy muhit ta'siriga tushish ehtimoli yuqori bo'lgan yoshlar bilan manzilli profilaktik ishlar olib borish imkoniyati yaratiladi;

ikkinchidan, mahallada aniqlangan giyohvandlik bilan bog'liq holatlardan kelib chiqib, yoshlar o'rtasida giyohvandlik va boshqa salbiy illatlarga qarshi kurashish bo'yicha **"Mahalla-maktab-oila" hamkorlik modelini** joriy etish maqsadga muvofiq. Ushbu mexanizm orqali profilaktika inspektori, sinf rahbarlari, psixologlar va ota-onalarning o'zaro hamkorligi ta'minlanib, xavf guruhiga kiruvchi yoshlar bilan tizimli ishlash imkoniyati kengayadi;

uchinchidan, yoshlarning bo'sh vaqtlarini mazmunli tashkil etish hamda ularning ijtimoiy faolligini oshirish maqsadida Kimyogar mahallasida **"Yoshlar bandligi va tashabbuslari markazi"** faoliyatini yo'lga qo'yish zarur. Mazkur markaz orqali yoshlarni kasb-hunarga o'qitish, tadbirkorlik ko'nikmalarini shakllantirish, sport va madaniy tadbirlarga jalb qilish mumkin bo'lib, bu huquqbuzarliklarning kelib chiqish sabab va shart-sharoitlarini bartaraf etishga xizmat qiladi.

Adabiyotlar:

1. Hirschi T. Causes of Delinquency. – Berkeley: University of California Press, 1969. – 309 p.
2. Нигматов Р.О., Шодиев А.А. Жиноят-ижроия қонунчилигида маҳкумлар мажбуриятларини оширишнинг илмий-назарий таҳлили //Central Asian Journal of Education and Innovation. – 2025. – Т. 4. – №. 9. – С. 73-77.
3. Нигматов Р.О., Шодиев А.А. Жиноят-ижроия қонунчилигида маҳкумлар ҳуқуқларини такомиллаштиришнинг илмий-назарий таҳлили //Бюллетень педагогов нового Узбекистана. – 2025. – Т. 3. – №. 9. – С. 27-31.
4. Мертон Р.К. Социальная теория и социальная структура. – М.: АСТ, 2006. – 873 с.
5. Нигматов, Р.О., & Шодиев, А.А. (2025). Жиноят-ижроия қонунчилигида маҳкумлар ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг ўзига хос жиҳатлари: америка қўшма штатлари мисолида илмий-назарий таҳлил. Central Asian Journal of Academic Research, 3(9), 116-121.
6. Нигматов, Р.О., & Шодиев, А.А. (2025). Жиноят-ижроия қонунчилигида маҳкумлар ҳуқуқларини ҳимоя қилишнинг ўзига хос жиҳатлари: америка қўшма штатлари мисолида илмий-назарий таҳлил. Central Asian Journal of Academic Research, 3(9), 116-121.
7. Юлдашев Д.Х. Ўзбекистон Республикасининг маъмурий қонунчилик нормаларини такомиллаштиришга доир айрим мулоҳазалар //Евразийский журнал права, финансов и прикладных наук. – 2022. – Т. 2. – №. 10 Special Issue. – С. 9-11.

8. Xayitovich Y.D. transport huquqi mustaqil huquq tarmoqi sifatida: nazariy asoslar, qiyosiy tahlil va o'zbekiston qonunchiligini takomillashtirish masalalari //Eurasian Journal of Law, Finance and Applied Sciences. – 2026. – T. 6. – №. 2. – C. 67-71.

INNOVATIVE
ACADEMY